

Litteratur og Kritik.

- C. F. Nielsen: Biographiske Efterretninger om Geistligheden og Lærerstanden i Oddens Pastorat** eller Præsternes, Degnenes og Skolelærernes Personhistorie i Oddens Sogn i Sjælland siden Reformationen tilligemed en statistisk-topographisk Beskrivelse af Oddens Sogn. Kjøbenhavn 1878 [3: 1879]. (102 SS.)

En lang Titel til en lille Bog! Og ligesom en Bogs Titelblad angiver dens Indhold, saaledes antyder det i nærværende Tilfælde ogsaa en enkelt Side af dens Beskaffenhed, idet Gjentagelser og unødvendig Vidtløftighed høre til dens meget fremtrædende Ejendommeligheder. Alt, lige fra Begyndelsen til Enden, fra Ordningen til Udstyrelsen, er beregnet paa at bringe noget stort ud deraf.

Først kommer Topografien, derefter en Fortegnelse over „Litteratur vedrørende Oddens Pastorats Geografi og Topografi“ 3: et Manuskript og 7 Bøger, hvoraf de tre ere Kaldslexika, de to Beskrivelser af Skolelærerembeder, og de resterende to ere: Traps Beskrivelse af Danmark og Dr. Larsens Beskrivelse af Ods og Skippings Herreder, altsaa en meget ubetydelig Liste, som dog kan bringes til at fylde en hel Side. Derpaa følger en tabellarisk Oversigt over Provsterne i Ods Herred. En hel Side anvendes til Bispevisitatserne, men saa faar man ogsaa at vide — ikke Udfaldet af Visitatserne, men de visiterende Biskoppers Fødselsaar og Dødsaar og alle deres Ordener! Saa kommer „Litteratur og Kilderne til Oddens Pastorats

Presbytereologi“ og derpaa „Oddens Kirke-Ejere“. Efter denne Indledning nærmer man sig endelig Hovedsagen; blot endnu 3—4 blanke Sider, og man staar foran selve Præstehistorien, der dog først har endnu en lille Indledning, en tabellarisk Liste over alle Stedets Præster, hvor man i Korthed bliver bekendt med deres Navne, Fødselsaar, Embedstid og Dødsaar, hvilket naturligvis altsammen gjentages paa de følgende Sider. Sognepræsternes og Kapellanernes Biografier fylde 46 Sider (S. 22—67), ikke fordi der siges saa meget om disse Præster, thi om mange af dem vides der naturligvis kun lidet, men fordi der medtages saa meget overflødig. Man skulde saaledes tro, at det, hvor Hr. J. O. Grundtvigs Børn nævnes, havde været tilstrækkeligt ved det ene af disse Børn, N. F. S. Grundtvig, kun at anføre dette Navn, som enhver kjender; men nej, en saa gunstig Lejlighed til at brede sig lader Forf. ikke gaa ubenyttet forbi, og i Bogen om Oddens Gejstlighed findes der derfor et Stykke paa to Sider om Biskop Grundtvig (S. 33—35). Hr. Th. M. B. Galskjøt, som var Præst her i knap 14 Maaneder (1783—84), hvorpaa han forflyttedes, var en temmelig produktiv Skribent. Forf. afskriver Titlerne paa alle hans Bøger og Tidsskrifts-Artikler efter Erslews Forfatter-Lexikon, som det havde været tilstrækkeligt at henvise til, og faar derved en prægtig Liste ud, som optager hele 4 Sider (S. 44—48). Efter at Præste-Biografierne ere afsluttede, gaas der over til Lærerstanden, nemlig Sognedegnene, Skoleholderne og Skolelærerne. Et Tillæg indeholder „Inskriptioner fra Kirken, Kirkegaarden og Skolen i Oddens Pastorat“, og derefter følger et alfabetisk Navneregister, der imidlertid kun indeholder Navnene paa Sognets Præster, Degne og Skolelærere, ikke paa de mange andre Personer, som nævnes i Skriftet. Her viser Forf. sig pludselig sparsommelig, men, det forstaar sig, her vilde det have været til Gavn, om han havde taget mere med, og det er et Hensyn, som vist ellers ikke er fulgt. Endelig slutter den lille Bog — thi trods alle Forf.s Bestræbelser er den dog bleven lille — med to Sider „Trykfejl, Rettelser og Tillæg“. Naar jeg nu blot har tilføjet, at Forf. finder det fornødent at angive, at Skaane og Halland ligge i Sverrig (S. 28, 59), og

at han, skjønt han, som sagt, har givet en lille Biografi af N. F. S. Grundtvig, dog senere ved lejlighedsvis at nævne denne paa ny anfører hans Fødsels- og Dødsdag (S. 97), tror jeg, at Læseren vil have faaet et Indtryk af Bogens unødvendige Vidtløftighed.

Lad os nu se en lille Smule nærmere paa Indholdet.

Som den første Sognepræst nævnes (S. 22) Lavrits Olufsen. Det hedder, at han „vistnok“ var en Søn af Oluf Lavritsen, Sognepræst i Darum, at han blev ansat her efter Reformationens Indførelse, beskikkedes som Provst til Ods Herred 1545 og døde 1572 i en høj Alderdom. Hvorfor han „vistnok“ er en Søn af Hr. Oluf Lavritsen, erfares ikke; Forf. har vist ikke det ringeste at støtte denne Formodning paa uden Navnene, og det er et temmelig svagt Grundlag for en Gisning. I hvert Fald mener jeg at have mere for mig, naar jeg paa-
staar, at de to nævnte Mænd vistnok ikke vare Fader og Søn. Eftersom Hr. Lavrits var „i en høj Alderdom“, da han 1572 døde, maa han være født ved Aarhundredets Begyndelse, og var han, som formodet, en Søn af en Præst, maa dette altsaa have været en katholsk Præst; men uden Hjemmel har Forf. ikke Lov til at sætte en saadan Plet paa Hr. Lavrits's Fødsel og hans Forældre. Wiberg nævner i sin Præstehistorie (I. 267) en Oluf Lavritsen som Præst i Darum 1561, men at han ikke kan være Fader til den 11 Aar senere „i en høj Alderdom“ afdøde Præst paa Odden, er klart nok. — Efterretningen om, at Hr. Lavrits beskikkedes til Provst 1545, er ikke heller rigtig; den af Forf. anførte Kilde siger kun, at han 1545 var Provst. Der bliver saaledes ikke meget tilbage, som kan være rigtigt, af det, der fortælles om den første Præst; lad os haabe, det er det.

Nr. 2 er Christen Hansen Fynbo, „født 1539 i Ribe, hvor hans Fader, Hr. Hans Fynbo, da var Vikarius til Ribe Domkirke, senere Sognepræst til Alslev og Hostrup i Ribe Stift († 1559)“. Hvis jeg maa vove en Gisning — og det nys oplyste gjør mig dristig —, vil jeg opstille følgende: Forf. har set angivet, at Christen Hansen Fynbo ved sin Død 1602 var 63 Aar gammel, altsaa maa han være født 1539 (hellere:

omtr. 1539); han har endvidere fundet, at Hans Fynbo var Vikar i Ribe ved denne Tid, og saa har han kombineret dette: Christen Hansen Fynbo maa nødvendigvis være en Søn af Hans Fynbo, altsaa af Vikaren i Ribe, og derfor være født i denne By. Havde Forf. været en Smule mere bevandret i ældre Tidens Personallistorie, vilde han have kunnet sige sig selv, at, dersom Hr. Christen var født i Ribe, vilde han ikke have faaet Tilnavnet Fynbo, men sandsynligvis være bleven kaldet Riber. I Virkeligheden taler alt mod det af Forf. angivne Slægtskab mellem de to Præster¹⁾, og er det i og for sig slemt, at Forf. saaledes ganske lader Fantasien raade, er det endnu værre, at han fortæller som den sikreste Sag af Verden, hvad der kun skyldes løse Gjætninger og uheldige Kombinationer.

Disse Prøver have lagt en saadan Mangel paa Paalidelighed hos Forf. for Dagen, at jeg sandelig ikke føler Lyst til at drive Undersøgelsen videre. Det er indlysende, at, naar et Arbejde som nærværende ikke er udført med minutøs Nøjagtighed, saa at man kan stole paa dets Angivelser, er det ikke til stor Nytte, og jeg vil derfor ikke yderligere spille Tiden eller trætte Læsernes Taalmodighed med at gennemgaa det. Nogle enkelte Fejl, som jeg tilfældig har lagt Mærke til, skal jeg blot paapege i nedenstaaende Anmærkning²⁾.

¹⁾ Det fremgaar ogsaa af det, man veed om Hr. Hans Fynbos Skæbne. Han var oprindelig Præst i Endrupskov (Tørring Len), men blev afsat 1528 af Hertug Christian, fordi han ikke vilde slutte sig til den nye Lære. Rimeligvis til Erstatning herfor ansattes han som Vikar ved Domkirken i Ribe, og denne Stilling synes han at have beholdt, lige til Kongen 1557 tog den fra ham paa Grund af hans stadige Vedhængen ved den gamle Tro. (Barfod og Rordam, Kirke-Kalender f. Slesvig Stift I. 149, 178. Ny kirkehist. Samll. III. 45. Kinch, Ribe Bys Hist. og Beskriv. indtil Reform. S. 477, 501 f.) Han var altsaa katholsk Præst eller i hvert Fald katholsk-sindet. — Forskjellig fra ham maa derfor sikkert Præsten i Alslev være. At denne døde just 1559, er ikke saa afgjort, som Forf. vil. Jvfr. O. Nielsen, Efterrettn. om Skadst Herred S. 198.

²⁾ Om Rektor Hans Kraft i Kjøbenhavn citerer Forf. (S. 24) et Par ældre Kilder; men den nyere Litteratur nævner han ikke, hverken Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen (S. 16—17) eller

Nutildags har man jo omtrent Lov til at bruge hvilken som helst Retskrivning, og der skal derfor ikke ankes over det gamle Standpunkt, Forf. indtager, naar han f. Ex. skriver „Vognfabriqueur“ (S. 57), men at det overhovedet er tilladt efter nogen gammel eller ny Orthografi at kalde en Mand „Lieutenant ved Giederne“ (S. 50), naar dermed skal betegnes, at vedkommende var ansat ved Guiderne, kan jeg ikke tro.

En stærk Tvivl har paatvunget sig mig ved Læsningen af Forf.s, Hr. Pastor Nielsens, egen Biografi (S. 57 ff.). Thi naar man her faar Underretning om de aller ubetydeligste Ting, f. Ex. paa hvilken Dag han aflagde Prøve i Gymnastik; naar man ser en afdød Datter af ham kort og fyndig karakteriseret som „Digterinde“; naar man finder hans litterære Produkter

Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Hist. 1537—1621 (III. 722 ff.). Der er da ogsaa flere Fejl i de faa Linier, Forf. har om Manden. — Der gives aldeles ingen Oplysning om Hr. Rasmus Samuelsen Vindings Byrd (S. 25). Utvivlsomt var han en Søn af Præsten i Frenninge i Skaane, Samuel Rasmussen Vinding (Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne III. 139. Danske Samll. 2. R. VI. 252. Jvfr. Hist. Tidsskr. 3. R. III. 668). — Th. M. B. Galskjot siges (S. 42) at være født 1742 i „Laurvig i Norge“, men det skal være Landsbyen Lavrbjerg i Randers Amt. — S. 91 ophøjer Forf. paa egen Haand Skriveren Klavs Mortensen i Adelstanden. — S. 93 anføres en Klokkeindskrift fra 1599, der ender saaledes „Borchardus Gelligether [sic!] me fecit“, hvortil der knyttes den Bemærkning, at denne Mand „vistnok“ er en „Descendent af Heinrich de Borchard, der som Klokkestøber (Gelligether [!], Gheghoten [!], Rothgiesser) har støbt den store Klokke i Alsønderup Kirke i Aaret 1513“. En aldeles vild Hypothese! Klokkestøberen, der har gjort Klokken fra 1513, kaldes paa denne „Heinricus de Borch“, og Forf. laver egenmægtig dette om til Borchard (der er et Fornavn). Klokkestøberen fra 1599 hed Borchard (Burkard) Jensen (Blom, Kristian IV's Artilleri S. 38, 175). — Forf.s Tilbøjelighed til Gjentakelser afstedkommer Forvirringer paa Grund af hans Mangel paa Akkuratessse. S. 10 angives 1603 som en af Præsternes Dødsaar, men S. 21 og 23 staar 1602; S. 15 siges Hr. Hans Backer at være død 1664, men S. 26 staar 1663; S. 27 henføres en Mands Død til Maj 1763, men S. 73 til April 1763. Ingen af disse Fejl er optagen i den store Trykfejlsliste bag i Bogen.

inddelte i 4 Grupper og den ene af disse betegnet som Skrifter, hvilke Forf. „har udarbejdet og efterladt sig i Manuskript“¹⁾, — ja saa ligger den Formodning vist nær, at det er en afdød Mands Arbejde, vi have for os. Jeg har tænkt mig, at en samvittighedsfuld Ven har udgivet Bogen efter Forf.s Død eller fortsat Udgivelsen, dersom den allerede var paabegyndt forinden, og saa af lutter Samvittighedsfuldhed har været taktløs nok til at meddele Offentligheden Efterretninger om Forf., der ikke vedkomme fremmede, idet han har medtaget alt, hvad han har kunnet overkomme, og denne min Formodning har kun kunnet bestyrkes ved den Omstændighed, at Biografien sluttet, ligesom de andre Biografier, med Henvisning til Kilder, thi ved en Autobiografi vilde dette jo have været overflødigt, da de anførte Kilders Oplysninger nok alle skrive sig fra Forf. selv. Men hvor mange indre Grunde der end tale for Formodningen om, at Skriftet om Oddens Gejstlighed er et opus posthumum, tale ydre Grunde, bl. a. Statskalenderens Angivelse, bestemt derimod, og den maa derfor vistnok opgives.

Skjønt jeg tror, at det havde været bedst, om den foreliggende Bog havde henhørt til Rubrikken: de af Forf. i Manuskript efterladte Arbejder, vil jeg ingenlunde benægte, at der i den findes et og andet, som kan have nogen Værd; men det aller meste i den træffer man bedre paa andre Steder, og den er for unøjagtig i sine Angivelser og for lidet grundet paa et omfattende og indtrængende personalhistorisk Studium til, at den fortjener at henregnes blandt gode Bøger. At den til Trods for dens Ubetydelighed er bleven gjort til Gjenstand for Omtale i Historisk Tidsskrift, er kun en Følge af, at den udtrykkelig er tilstillet Redaktionen til Anmeldelse.

¹⁾ De tre andre Grupper ere: 1) de i Trykken udgivne Bøger og Afhandlinger, 2) Bidrag til andres Bøger (et eneste) og 3) Dansemusik og Psalmemelodier.

C. F. Bricka.